

Kózkowate (Coleoptera: Cerambycidae) południowej części Załęczańskiego Parku Krajobrazowego

LECH KARPIŃSKI¹, WOJCIECH SZCZEPAŃSKI², MARCIN WALCZAK³

¹ul. Staropolska 8/6, PL 42-600 Tarnowskie Góry

²ul. Kościelna 34B/19, PL 41-103 Siemianowice Śląskie

³Katedra Zoologii, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska

Uniwersytet Śląski, ul. Bankowa 9, PL 40-007 Katowice

e-mail: ¹lechkarpinski@gmail.com; ²szczepanski.w@interia.pl; ³marcin.walczak@us.edu.pl

ABSTRACT. Longhorn beetles (Coleoptera: Cerambycidae) of the Załęczański Landscape Park.

This paper presents preliminary results of faunistic investigations on longhorn beetles (Coleoptera: Cerambycidae) carried out in 2010–2011 in southern part of the Załęczański Landscape Park. A total number of 37 species were recorded.

KEY WORDS: Coleoptera, Cerambycidae, Załęczański Landscape Park, Poland.

WSTĘP

Kózkowate (Cerambycidae) to rodzina chrząszczy (Coleoptera), która obejmuje około 190 gatunków znanych z obszaru Polski (BURAKOWSKI et al. 1990, GUTOWSKI 2004). Najbardziej aktualne dane dotyczące liczby gatunków krajowych Cerambycidae można znaleźć na stronie internetowej <http://www.entomo.pl/coleoptera/cerambycidae/index.php> (KURZAWA 2011). Podobnie jak w przypadku wielu innych grup owadów, także tutaj, informacje odnoszące się do niektórych gatunków, bywają niepełne i wymagają obecnie potwierdzenia. W ciągu ostatnich kilku lat stwierdzono występowanie kilku nowych dla fauny Polski gatunków Cerambycidae: *Aegomorphus obscurior* (PIC, 1904) (HILSZCZAŃSKI ET BYSTROWSKI 2005, HILSZCZAŃSKI 2008), *Trichoferus campestris* (FALDERMANN, 1835) (KRUSZELNICKI 2010, LÖBL & SMETANA 2010), oraz *Leiopus linnei* WALLIN, NYLANDER et KVAMME, 2009 (GUTOWSKI et al. 2010). Okazało się również, że w Polsce występuje gatunek *Cornumutilla lineata* (LETZNER, 1844), jeszcze niedawno uważany za *C. quadrivittata* (GEBLER, 1830), o czym informuje LAZAREV (2009). Wciąż jednak dalszych badań wymagają gatunki, zebrane jako pojedyncze okazy na początku ubiegłego wieku jak np. *Aegomorphus francottei* SAMA, 1994 (HILSZCZAŃSKI 2008).

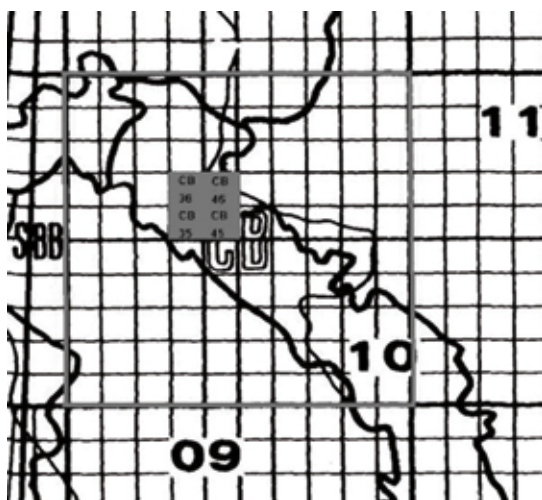
OBSZAR BADAŃ

Załęczański Park Krajobrazowy utworzony został 5 stycznia 1978 r. w celu ochrony jurajskich ostańców wapiennych, które stanowią środowisko życia dla wielu przedstawicieli wapieniolubnej fauny i flory oraz dla ochrony najwartościowszego przyrodniczo odcinka rzeki Warty. Jest to jeden z pierwszych parków krajobrazowych w kraju. Według regionalizacji Kondrackiego (2001), Załęczański Park Krajobrazowy znajduje się w obrębie mezoregionu fizycznogeograficznego: Wyżyna Wieluńska, natomiast według podziału przyjętego w Katalogu Fauny Polski (BURAKOWSKI et al. 1990) w obrębie dwóch krain geograficznych: Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej

i Wyżyny Małopolskiej. Ponadto położony jest na terenie trzech województw: łódzkiego, śląskiego i opolskiego.

Powierzchnia parku wynosi 14.750 ha, zaś jego strefy ochronnej 12.010 ha. Na terenie Załęczańskiego Parku Krajobrazowego zostały utworzone 3 rezerваты przyrody, 4 użytki ekologiczne oraz 9 pomników przyrody, a na terenie jego otuliny 2 rezerваты, 5 użytków i 10 pomników przyrody (GARA 2011). Badania nad fauną Cerambycidae prowadzono w południowej części Załęczańskiego Parku Krajobrazowego, a także w jego otulinie, w miejscowości Parzymiechy (rezerwat „Stawiska”). Obszar badań znajduje się min. na terenie miejscowości: Jaworzno, Kleśniska, Załęcze Wielkie, Polesie, Załęcze Małe oraz Bobrowniki, zaś w systemie UTM w obrębie kwadratów: CB35, CB36, CB45 i CB46 (ryc. 1).

Na prowadzenie badań w rezerwacie „Stawiska” uzyskano zgodę Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Katowicach (nr zezwolenia WPN.6205.26.2011. MM.2).

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk badawczych (Załęczański Park Krajobrazowy) na obszarze Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej.

Fig. 1. Distribution of examined plots (Załęczański Landscape Park) within Kraków-Wieluń Upland.

CEL, MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Celem badań było poznanie składu gatunkowego chrząszczy z rodziny kózkowatych (Cerambycidae), występujących na obszarze Załęczańskiego Parku Krajobrazowego. Materiał do badań zbierano w latach 2010–2011, przy czym imagines łowiono od końca marca do drugiej połowy sierpnia, natomiast zimą i wczesną wiosną szukano larw i poczwerek. Dorosłe osobniki odławiano przy użyciu następujących metod:

- „na upatrzonego” – w tym celu przeglądano drewno stosowe i wiatrołomy, a także kwitnące w lesie rośliny zielne,
- otrząsanie kwitnących krzewów i gałęzi drzew do parasola entomologicznego,

- czerpakowanie zbiorowisk roślin zielnych oraz runa leśnego za pomocą standardowego czerpaka entomologicznego ($\text{Æ} = 30 \text{ cm}$),
- połów z użyciem sztucznego źródła światła.

W celu znalezienia larw i poczwerek, przeglądano leżące na ściółce leśnej gałęzie i kłody a także obumarłe pnie. Większość żerowisk pozyskano z następujących gatunków drzew: *Picea abies*, *Quercus robur* i *Malus domestica*. Zdobyty materiał ze stadiami przedimaginalnymi, poddano hodowli laboratoryjnej, którą prowadzono w pojemnikach szklanych w temperaturze pokojowej.

Okazy oznaczono do gatunku za pomocą kluczy opracowanych przez: DOMINIKA i STARZYKA (1983), BÍLY'EGO i MEHLA (1989) oraz BENSEGO (1995). W celu szybkiej identyfikacji korzystano niekiedy z doskonale ilustrowanych prac następujących autorów: JENIŠ (2001) i SAMA (2002). Podział systematyczny i nazwy naukowe przyjęto za publikacją (LÖBL & SMETANA 2010). Materiał dowodowy znajduje się w prywatnych kolekcjach autorów, docelowo deponowany będzie w Dziale Przyrody Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu.

WYKAZ GATUNKÓW

Wyniki zaprezentowane w niniejszej pracy mają charakter wstępny, lecz zasługują na uwagę ponieważ na terenie Załęczańskiego Parku Krajobrazowego dotychczas nie prowadzono badań nad tą grupą chrząszczy. W trakcie badań terenowych oraz na drodze hodowli laboratoryjnej prowadzonej w latach 2010–2011, stwierdzono tu występowanie 37 gatunków Cerambycidae, co stanowi 19% fauny Polski.

Prioninae

1. *Prionus coriarius* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń [UTM CB35], las mieszany: 20.08.2011, 1 ex.

Spondylidinae

2. *Spondylis buprestoides* (LINNAEUS, 1758)
Kleśniska [UTM CB35], las mieszany: 20.08.2011, 1 ex.
3. *Tetropium castaneum* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, pod korą *Picea abies*: 11.06.2011, 1 ex.
4. *Tetropium fuscum* (FABRICIUS, 1787)
Jaworzno ad Wieluń, pod korą *Picea abies*: 11.06.2011, 1 ex.

Lepturinae

5. *Acmaeops septentrionis* (C.G. THOMSON, 1866)
Jaworzno ad Wieluń, na uschniętym pniu *Picea abies*: 04.06.2010, 1 ex., na uschniętym pniu *Picea abies*: 11.06.2011, 1 ex.
6. *Alosterna tabacicolor* (DEGEER, 1775)
Kleśniska, na kwiatach Apiaceae: 18.06.2011, 1 ex.
7. *Stictoleptura rubra* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, na kwiatach Apiaceae: 20.08.2011, 2 exx.; Załęcze Wielkie [UTM CB36], na kwiatach Apiaceae: 20.08.2011, 1 ex.

8. *Leptura quadrifasciata* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, *Fagus sylvatica*: 11.06.2011, 1 ex., przydroże: 20.08.2011, 1 ex.; Załęczce Wielkie, dukt leśny: 19.06.2011, 1 ex.
9. *Stictoleptura maculicornis* (DEGEER, 1775)
Jaworzno ad Wieluń, na kwiatach Apiaceae: 05.06.2011, 1 ex., 11.06.2011, 4 exx., 12.06.2011, 1 ex., 19.06.2011, 1 ex.
10. *Pseudovadonia livida* (FABRICIUS, 1777)
Jaworzno ad Wieluń, na kwiatach Apiaceae: 12.06.2011, 2 exx.
11. *Rhagium mordax* (DEGEER, 1775)
Jaworzno ad Wieluń, na pniu *Betula pendula*: 14.05.2011, 1 ex., na pniu *Quercus robur*: 22.05.2011, 2 exx.
12. *Rhagium inquisitor* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, las mieszany: 14.05.2011, 1 ex., pod korą *Picea abies*: 11.06.2011, 1 ex.
13. *Rhamnusium bicolor* (SCHRANK, 1781)
Parzymiechy [UTM CB45], na pniu *Aesculus hippocastanum*: 12.06.2011, 1 ex.
14. *Stenurella melanura* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, Apiaceae: 12.06.2011, 1 ex., 18.06.2011, 1 ex.; Parzymiechy, na kwiatach Apiaceae: 12.06.2011, 1 ex.
15. *Stenurella nigra* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, na kwiatach Apiaceae: 10.06.2011, 1 ex., 11.06.2011, 1 ex., 12.06.2011, 2 exx.

Cerambycinae

16. *Aromia moschata* (LINNAEUS, 1758)
Załęczce Wielkie, na kwiatach Apiaceae: 20.08.2011, 1 ex.
17. *Callidium violaceum* (FABRICIUS, 1775)
Jaworzno ad Wieluń, na drewnianych elementach konstrukcyjnych budynku: 04.06.2010, 1 ex.
18. *Clytus lama* (MULSANT, 1847)
Jaworzno ad Wieluń, ex pupa (*Picea abies*): 13.11.2010 – 05.12.2010, 1 ex.
19. *Molorchus minor* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, ex cult. (*Picea abies*): 15.03.2011 – 22.03.2011, 1 ex., 15.03.2011 – 25.03.2011, 1 ex., 15.03.2011 – 28.03.2011, 1 ex.
20. *Obrium brunneum* (FABRICIUS, 1792)
Jaworzno ad Wieluń, ex cult. (*Picea abies*): 18.06.2011 – 15.08.2011, 2 exx.
21. *Phymatodes testaceus* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, na drewnie stosowym *Quercus robur*: 21.05.2011, 3 exx.
22. *Plagionotus arcuatus* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, na drewnie stosowym *Quercus robur*: 14.05.2011, 2 exx., 21.05.2011, 2 exx.
23. *Plagionotus detritus* (LINNAEUS, 1758)
Załęczce Małe [UTM CB35], na drewnie stosowym *Quercus robur*: 18.06.2011, 3 exx.
24. *Poecilium alni* (LINNAEUS, 1767)
Jaworzno ad Wieluń, na drewnie stosowym *Quercus robur*: 14.05.2011, 1 ex.

25. *Pyrrhidium sanguineum* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, na drewnie stosowym *Quercus robur*: 14.05.2011, 3 exx., 22.05.2011, 3 exx.
26. *Xylotrechus antilope* (SCHOENHERR, 1817)
Załącze Małe, na drewnie stosowym *Quercus robur*: 18.06.2011, 3 exx.

Lamiinae

27. *Agapanthia villosoviridescens* (VILLERS, 1775)
Jaworzno ad Wieluń, *Urtica dioica*: 04.06.2010, 1 ex., 19.06.2011, 1 ex.; Kleśniska, na *Urtica dioica*: 01.05.2011, 1 ex., 15.05.2011, 1 ex.
28. *Leiopus nebulosus* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, na drewnie stosowym *Malus domestica*: 04.06.2011, 1 ex.; Polesie [UTM CB35], na drewnie stosowym *Carpinus betulus*: 18.06.2011, 2 exx.
29. *Leiopus linnei* WALLIN, NYLANDER & KVAMME 2009
Jaworzno ad Wieluń, na drewnie stosowym *Quercus robur*: 14.05.2011, 1 ex., 11.06.2011, 2 exx.
30. *Mesosa nebulosa* (FABRICIUS, 1781)
Parzymiechy [Rezerwat „Stawiska”], na pniu *Quercus robur*: 05.07.2011, 1 ex.
31. *Monochamus galloprovincialis* (OLIVIER, 1795)
Załącze Małe, *Pinus sylvestris*: 18.06.2011, 1 ex.
32. *Pogonocherus fasciculatus* (DEGEER, 1775)
Jaworzno ad Wieluń, ex cult. (*Picea abies*): 18.06.2011 – 27.07.2011, 2 exx.
33. *Pogonocherus hispidulus* (PILLER & MITTERPACHER, 1763)
Jaworzno ad Wieluń, ex cult. (*Malus domestica*): 15.03.2011 – 20.05.2011, 2 exx., na drewnie stosowym *Quercus robur*: 11.06.2011, 1 ex., 18.06.2011, 2 exx.
34. *Pogonocherus hispidus* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, *Malus domestica*: 04.06.2011, 1 ex.
35. *Saperda populnea* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, na *Populus tremula*: 04.06.2010, 1 ex.
36. *Saperda scalaris* (LINNAEUS, 1758)
Jaworzno ad Wieluń, na *Populus tremula*: 11.06.2011, 1 ex.
37. *Tetrops praeustus* (LINNAEUS, 1758)
Bobrowniki [UTM CB46], przydroże: 21.05.2011, 1 ex.

PIŚMIENNICTWO

- BENSE U. 1995. Longhorn beetles. Illustrated key to the Cerambycidae and Vesperidae of Europe. Margraf Verlag, Weikersheim: 511 pp.
- BILÝ S., MEHL O. 1989. Longhorn Beetles (Coleoptera, Cerambycidae) of Fennoscandia and Denmark. Fauna Ent. scand. 22: 1–203.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1990. Chrząszcze – Coleoptera. Cerambycidae et Bruchidae. Kat. Fauny Polski 23(15): 1–312.
- DOMINIK J., STARZYK J. R., 1983. Owady niszczące drewno. PWRiL, Warszawa: 312 pp.
- GARA K. 2011. Załączański Park Krajobrazowy. [Online] http://www.przyroda.lodzkie.pl/przyroda/topMenu/ochrona_przyrody/parki_krajobrazowe/zaleczanski/ [09.11.2011].
- GUTOWSKI J. M., 2004. Kózkowate (Cerambycidae). [W]: W. BOGDANOWICZ, E. CHUDZICKA, I. PILIPIUK, E. SKIBIŃSKA (Red.). Fauna Polski – charakterystyka i wykaz gatunków. T. I. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa: 49–53, 73–76.

- GUTOWSKI J. M., HILSZCZAŃSKI J., KUBISZ D., KURZAWA J., MILKOWSKI M., MOKRZYCKI T., PLEWA R., PRZEWOŹNY M., WELNICKI M. 2010. Distribution and host plants of *Leiopus nebulosus* (L.) and *L. linnei* WALLIN, NYLANDER et KVAMME (Coleoptera: Cerambycidae) in Poland and neighbouring countries. *Polish J. Ent.* 79(3): 271–282.
- HILSZCZAŃSKI J. 2008. The synonymy and distribution of *Aegomorphus obscurior* (PIC, 1904), new status and occurrence of *A. francottei* SAMA, 1994 in Poland (Coleoptera: Cerambycidae). *Int. J. Invertebr. Taxon. Genus* 19(1): 61–63.
- HILSZCZAŃSKI, J., BYSTROWSKI, C. 2005. *Aegomorphus wojtylai*, a new species from Poland, with the key to European species of *Aegomorphus* HALDEMAN (Coleoptera: Cerambycidae). *Int. J. Invertebr. Taxon. Genus* 16(2): 201–207.
- JENIŠ I. 2001. Tesařici/Long-horned beetles. Distenidae, Oxypeltidae, Vesperidae, Anoplodermatidae & Cerambycidae I. Vesperidae & Cerambycidae Evropy/of Europe I. Ateliér Regulus, Zlín: 333 pp.
- KONDRACKI J. 2001. Geografia regionalna Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa: 441 pp.
- KRUSZELNICKI L. 2010. Doniesienie o występowaniu *Trichoferus campestris* (FALDERMANN, 1835) (Coleoptera: Cerambycidae) w Polsce. *Acta ent. siles.* 18: 33–34.
- KURZAWA J. 2011. Wykaz systematyczny kózkowatych (Coleoptera, Cerambycidae) Polski. [Online] <http://www.entomo.pl/coleoptera/cerambycidae/index.php> [28.11.2011].
- LAZAREV M. A. 2009. *Cornumulila quadrivittata* (GEBLER 1830) and *C. lineata* (LENTZNER 1844), stat. rest. (Coleoptera: Cerambycidae) from western Europe and Russia. *Spec. Bull. Jpn. Soc. Coleopterol.* (7): 117–126.
- LÖBL I., SMETANA A. 2010. Catalogue of Palaearctic Coleoptera. Vol. 6. Chrysomeloidea. Apollo Books, Stenstrup: 924 pp.
- SAMA G. 2002. Atlas of the Cerambycidae of Europe and the Mediterranean Area. Vol. 1. Northern, Western, Central and Eastern Europe British Isles and Continental Europe from France (excl. Corsica) to Scandinavia and Urals. Kabourek, Zlín: 173 pp.